

Selâhattin Güreş'in oğlu Erdoğan Güreş tarafından muhafaza edilen istiklâl madalyası vesikası

devam ettiği Remlî Dergâhı'ndaki müzik muhitinde yetişen Selâhattin Bey ilâhî, durak, şuşul gibi formlarda binlerce eseri hâfızasına alarak tekke müzikisinin öğretilmesi, icrası ve neşri yoluyla canlı kalması ve sonraki nesillere intikalî hususunda önemli hizmetlerde bulunmuştur. Şeyh Hüseyin Hâlis Efendi ve özellikle Zâkirbaşı Râşid Efendi'den birçok ilâhî ve şuşul meşkettiği gibi kıyam, devran ve kuûd zikirlerinin usul ve âdâbını bütün incelikleriyle öğrendi. Çocuk denecek yaşlarda zâkirliğe başladı; bir müddet sonra da zâkirbaşılığa yükselerek devrin önde gelen zâkirbaşılıklarından oldu. Rifâî ve Kâdirî tarikatlarından hilâfet alan Selâhattin Güreş mütevazî ve ihlâsî şahsiyeti, zikir âdâbına uygun bir şekilde seyrinde ve evrâdın hatasız okunmasında gösterdiği titizlik ve başarısıyla tanınmıştır. Özellikle kıyam zikrinden önceki hüzzam, segâh, rast veya nihâvend münâcâtın ve duaların okunmasında, zikre ağır ve âhenkli geçişte, kademeli bir şekilde hızlanan zikir esnasında büyük bir ustalık ve müzik bilgisi isteyen, birbirine uygun makam ve ritimde ilâhilerin seçilmesinde, arada kaside ve durakların okunmasında, perde kaldırma ve indirmede büyük

bir dirayeti vardı. İstanbul'un hemen bütün kıyâmî ve devrânî tekkelerinde zâkirbaşılık yapan Selâhattin Güreş ayrıca çok sayıda dinî eser bestelemiştir. Güfteleri Yûnus Emre'ye ait olan, "Dolap niçin inilersin" mısraı ile başlayan segâh ve nevâ ilâhileri, "Şehidlerin serçemesi enbiyânın bağı başı" mısraı ile başlayan ve, "Âlemler nûra garkoldu Muhammed doğduğu gece" mısraı ile başlayan segâh ilâhileriyle güftesi Nûreddin Cerâhî'ye ait, "Dil beytini pâk eden" mısraı ile başlayan hüzzam ilâhisi, "Kâne fî fevki'l-ukûl isnâ aşer" mısraıyla başlayan süzinak şuşulü tekkelerde çok okunan eserler arasında yer almaktadır.

Dinî müzik sahasında pek çok talebe yetiştiren Selâhattin Bey hâfızasındaki binlerce dinî eseri banda kaydetmiş ve bunların notaya alınarak neşrini düşünmüşse de ancak çeşitli makamlarda doksan iki tanesini *Mütefekkir, Mutasavvîf, Halk Şâiri Âşık Yunus Emre'nin Bestelenmiş Şiirleri* adıyla yayımlayabilmiştir (İstanbul 1961). Ali Rıza Şengel'in 1906'da tesbit ettiği 600 eserden oluşan iki ciltlik ilâhî defterini kaybolmaktan kurtarmış, bu defterin I. cildi talebesi Yusuf Ömürlü tarafından *Türk Müzikîsi Klâsikleri İlâhiler* adıyla dört cilt halinde yayımlanmıştır (İstanbul 1979-1982). Defterin henüz yayımlanmayan II. cildi Hüseyin Tolon'un vârislerindedir.

Selâhattin Bey, Türk dinî müzikisinin önemli eserlerinden Nâyî Osman Dede'nin mi'râciyyesini, mi'râciyehan Hopçuzâde Şâkir Efendi ile beraber vakfiyelerini gereği İstanbul'da Nasûhî Efendi, Aziz Mahmud Hüdâyî, Sünbül Efendi, Topthane Kâdirî Âsitânesi camileriyle Bursa'da Mahkeme ve Nümâniye camilerinde her yıl okuyarak bu geleneğin günümüze intikalini sağlayanlar arasında yerini almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Bandırmalizâde, *Mecmûa-i Tekâyâ*, İstanbul 1307, s. 8; Zâkir Şükrü, *Mecmûa-i Tekâyâ* (Tayşî), s. 13; Ergun, *Antoloji*, II, 490, 660; Şengel, *İlâhiler*, I, 8-10, 12; III, 155; Günay Kut — Turgut Kut, "İstanbul Tekkelerine Ait Bir Kaynak", *Türkische Mitzellen Robert Anhegger Armağanı*, İstanbul 1987, s. 234; Yunus *İlâhileri Güldestesi*, Ankara 1991, s. 130, 164; Ahmet Hatipoğlu, *Besteleriyle Yunus Emre İlâhileri*, Ankara 1993, s. 271, 332; Mustafa Özdamar, *Dersâdet Dergâhları*, İstanbul 1994, s. 120; Atillâ Çetin, "İstanbul'daki Tekke, Zâviye ve Hânkahlar Hakkında 1199 (1784) Tarihli Önemli Bir Vesika", *VD*, XIII (1981), s. 587; Öztuna, *TMA*, I, 246; Ömer Tuğrul İnançer, "Kadirîlik", *DBİst.A*, IV, 378.

MUHİTTİN SERİN

GÜREŞ

Türkçe'nin çeşitli lehçelerinde küreş ve göreş şekillerinde de bulunan kelimenin etimolojisi kesin olarak bilinmemektedir (Clauson, s. 747-748). Hem beden gücüne hem zekâyâ dayanan güreş sporunun geçmişi insanlık tarihi kadar eskidir. Milâttan önce II. binyıla ait Mısır duvar resimlerinde görülen göreş figürleri, bu sporun en az o dönemden itibaren sistemli bir hale getirilmiş olduğunu göstermektedir. Grekler ve Romalılar tarafından da yapıldığı bilinen göreş eski Türkler arasında çok yaygındı. Çin yıllıklarında, bazı seyahatnâmelerde, destanlarda ve saray tarihlerinde Türklerin bu sporu savaş temrinlerinin yanı sıra bayram ve düğün şenlikleri gibi çeşitli vesilelerle de yaptıkları ve bir yiğitlik ölçüsü olarak kabul ettikleri belirtilmektedir. Özellikle hükümdarlar, şehzadeler, vezirler tarafından ilgi ve himaye görmesi, göreşi binicilik ve atıcılık gibi saray sporlarından biri haline getirmiştir. Tarihte Türk kızlarının dahi göreştiği bilinmekte, hatta bazısının tâlibine, ona varabilmesi için at yarışında, ok atmada ve güreşte kendisini yenmesi şartını koştuğu görülmektedir (*Dede Korkut Kitabı*, s. 61).

Câhiliye döneminde bilhassa panayirlarda yaygın bir şekilde göreş müsabakaları yapıldı. Ukâz panayirındaki göreşleriyle tanınan Hz. Ömer, şanssız bir gününde Hâlid b. Velîd ile karşılaşmış ve göreş sırasında bacağı kırıldığı için yenik sayılmıştı (Fayda, s. 91). İslâm kültüründe göreşin ayrı bir yeri ve önemi vardır. Hz. Peygamber'in birer savaş sporu olarak atıcılık, binicilik, koşuculuk ve yüzmeyi teşvik ettiği gibi (Abdülhay el-Kettânî, II, 92-96, 316-318, 363-364) bizzat kendisinin de güreştiği bilinmektedir. Dönemin ünlü pehlivanlarından Rûkâne b. Abdüyezîd, İslâm dinini kabul etmek için Resûl-i Ekrem'in kendisini güreşte yenmesini şart koşmuş (a.g.e., II, 364, 365) ve yapılan karşılaşmada Hz. Peygamber onu yenmiştir (Ebû Dâvûd, "Libâs", 21; Tirmizî, "Libâs", 42). Rûkâne de bunun üzerine veya başka bir rivayete göre daha sonra Mekke'nin fethi sırasında müslüman olmuştur.

Kaynaklarda Resûl-i Ekrem'in Rûkâne'den başka bazı kimselerle de güreştiği, ergenlik çağına gelen ashap çocuklarının askere alınmaları için her yıl düzenlenen merasim sırasında birbirleriyle

le güreştikleri, ayrıca Hz. Hasan ile Hüseyin'in de Resûlullah'ın huzurunda güreş tuttıkları zikredilmektedir (Abdülhay el-Kettânî, I, 304; II, 364-366). Hz. Peygamber'in, asil pehlivan ve güçlü kimsenin güreşte başkalarını yenen değil öfkelenildiğinde kendini tutan kimse olduğunu ifade eden hadisi de (Buhârî, "Edeb", 102; Müslim, "Birr", 106-108) yine güreşle ilgilidir.

Abbâsîler zamanında güreş, halifeler ve saray ileri gelenleri tarafından teşvik edilen yaygın bir spordu; meşhur pehlivanlar sarayda işe alınır. Halifeler güreş müsabakalarını seyrederek ve zaman zaman da bizzat güreşirdi. Halife Emîn güreşe çok düşkündü; bir defasında arslanla boğuşmuş ve parmağından yaralanmıştı. Halife Mu'tazid da yine ne kadar güçlü olduğunu göstermek için eski Mezopotamya ve Grek mitolojilerinde yarı ilâh kahramanlar olan Gılgamış ve Herkül gibi arslanla boğuşmuş ve onu öldürmüştü. Büveyhîler'den Muizzüddele'nin emriyle Bağdat'ta büyük kalabalıkların seyrettiği saatlerce devam eden güreş müsabakaları düzenlenirdi. Başarıyla pehlivanlar daha sonra Muizzüddele'nin huzurunda da karşılaşma yapar, galip gelenler para ve hil'atlerle ödüllendirilirdi.

İslâmiyet sonrası Türk folklorunda güreşçilerin piri, "Allah ve Resulü'nün arslanı" lakabıyla tanınan (Abdülhay el-Kettânî, III, 176) ve şehidlerin efendisi kabul edilen Hz. Hamza'dır. Selçuklular, Türk güreş geleneğini İran'da Fars ve İslâm kurallarıyla birleştirerek yeni bir kimliğe büründürmüşlerdir. Farsça asıllı "pehlivan" kelimesi de muhtemelen o sıralarda Türk diline geçmiştir. Güreş sporuna yeni giren kuralların başında Hz. Peygamber'e salavat getirilmesi, dua okunması ve Hz. Hamza'nın adının anılması gelir. Selçuklular zamanında başta Konya olmak üzere birçok şehirde güreşçi tekkeleri kurulmuştur (aş. bk.).

Osmanlı döneminde, özellikle padişahların himayesi sayesinde güreş ilk yıllardan itibaren gelişmeye başlamıştır. Orhan Bey'in Bursa'da, I. Murad'ın Edirne'de güreşçiler için tekkeler açtıkları bilinmektedir. Güreşçilerin bir cemaat halinde teşkilatlanması muhtemelen Fâtihten Sultan Mehmed zamanında olmuştur. II. Bayezid de çeyrek asırdan fazla vali olarak bulunduğu Amasya'ya civar ülkelerden pehlivanlar getirmiş ve pa-

Selçuklular devrine ait pehlivan taşının iki yüzü (Ankara Etnografya Müzesi, nr. 13065)

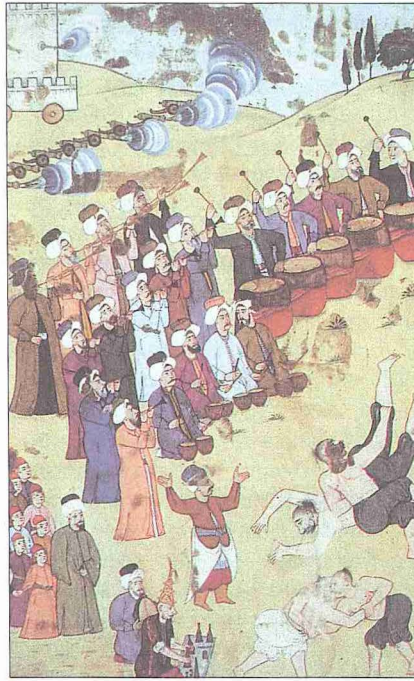
dişah olunca bunları İstanbul'a götürerek bir bölük halinde toplamıştır. Yavuz Sultan Selim zamanına ait ehl-i hıref defterinden "cemâat-i küştigîrân" denilen bir güreşçiler topluluğunun bulunduğu ve Ali Küçük, Hacı, Kemal Acem, Şahkulu, Mehmed Divane, Ali Rum ve Ali Zorbaz gibi pehlivanların yetiştiği öğrenilmektedir (Uzunçarşılı, XI/15, s. 60). Bunlardan Ali Küçük'ün 1000 kuruş maaş aldığı ve öteki güreşçilere hocalık yaptığı anlaşılmaktadır. Ünlü nişancı ve tarihçi Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik*'inin birinci tabakasının on dokuzuncu derecesini pehlivanlar zümresine ayırmış, fakat eserin bu bölümü günümüze ulaşmamıştır. Kanûnî Sultan Süleyman zamanında da önemini koruyan güreş sporu daha sonra ihmale uğramıştır. Nitekim XVI. yüzyıl sonlarında bir güreşçi tarafından yazılmış arzuhalde padişahın eskisi gibi pehlivanlara önem verilmesinin istendiği görülmektedir (TSM, nr. E. 8532). IV. Murad zamanında güreşçilerin Birün'dan Enderun'a alındığı ve bu padişah döneminde kurulan Seferli Koğuşu'nda güreşçilerin de bulunduğu anlaşılmaktadır (Mehmed Halife, s. 25-26). IV. Mehmed devrinde Enderun-

da bazı güreş müsabakalarının yapıldığı bilinmektedir. Ancak hassa güreşçilerinden Tokatlı Halil ile bostancılardan Hamza Pehlivan'ın padişahın izni dışında güreşmeleri her ikisinin de idamına sebep olmuş ve güreş bir süre yasaklanmıştır (Abdi Paşa, vr. 96^{a-b}). Yine bu padişah döneminde miftah ağası olan pehlivan Mehmed Ağa kapıcıbaşılıkla dış hizmete çıkmıştır (Silâhdar, I, 559). Gerek IV. Mehmed'in gerekse III. Ahmed'in şehzadeleri için yaptırılan sünnet düğünlerinde diğer sportif faaliyetler yanında güreşe de yer verilmiştir.

II. Mahmud zamanında Enderun koğuşlarının mevcudu azaltılırken güreşçiler de çıkarılmış ve Sultan Abdülaziz'in cülûsuna kadar saray kadrolarına bir daha alınmamışlardır. Ancak yine bu padişah ve Sultan Abdülmecid dönemlerinde zaman zaman Çinili Köşk'te, Gülhane'de, Eski Saray'da, Veli Efendi Çayırında, Okmeydanı'nda ve Kâğıthane'de güreş müsabakalarının düzenlendiği ve İkiz Osman ile Ahıskalı Mahmud pehlivanların çok ün kazandıkları bilinmektedir. Sultan Abdülaziz ise aşırı güreş meraklısı idi; onunla Türk güreş tarihinde yeni bir dönem başlamıştır. Bu padişah zamanında Rumeli'nin ve Anadolu'nun ünlü pehlivanları İstanbul'a getirilerek saraya alınmış ve bunlara görevler verilmiştir. Avrupa gezisinde yanında bazı güreşçileri de götüren Sultan Abdülaziz'in Dolmabahçe, Beylerbeyi ve Çırağan saraylarında düzenlediği güreş müsabakaları dillere destandır. Dönemin en ünlü pehlivanları Tokatlı Kasım, Arnavutoğlu Ali, Lofçalı Kara İbo, Kavasoglu İbrâhim, Makarnacı H. Hüseyin ve Kel Aliço idi; bu pehlivanlar İhlamur'daki Saya Ocağı tesislerinde kalırlardı. Sultan II. Abdülhamid de spordan hoşlanan bir hükümdardı. Saltanatının ilk yıllarında güreşçilere pek ilgi göstermemesinde ve İstanbul'da güreş sporunu yasaklamasında, Sultan Abdülaziz'in katli olayına bazı pehlivanların adının karışmış olmasının rolü büyüktür; ayrıca kalabalık önünde yapılan müsabakalardan saltanatı açısından çekinmiş olabileceği de akla gelmektedir. Ancak 1890'dan sonra özellikle "Türk gibi kuvvetli" sözünü dünyaya tekrar kabul ettiren Koca Yûsuf, Kara Ahmed, Adalı Halil ve Kurtdereli Mehmed'in Avrupa ve Amerika'da kazandıkları başarıların etkisiyle İstanbul'da güreş müsabakaları

yapılmasına tekrar izin verilmiş ve padişah, "cihan şampiyonu" Kara Ahmed'i huzuruna kabul ederek kendisini iftihar nişanı ile mükâfatlandırmıştır. 1901 Ekiminde Bursa'da ödüllü güreş turnuvası ve 1903 Ocağında İstanbul'da ülke çapında greko-Romen güreş şampiyonası düzenlenmiştir. Özellikle padişahın tahata çıkışının yirmi beşinci yıldönümünde yaptırdığı huzur güreşlerine Kara Ahmed, Küçük Yüsun, Adalı Halil, Molla İbrâhim, Madaralı Ahmed ve Kurtdereli Mehmed gibi ünlü pehlivanlar katılmış, bunlar çeşitli ihsan ve hediyelerle taltif edilmişlerdir.

Güreşçi Tekkeleri. İlk olarak Orhan Bey zamanında Bursa'da açılan güreşçiler tekkesinin kale içinde Bey Sarayı'nın yanında olduğu bilinmektedir (Evlîya Çelebi, II, 18). Güreşçi tekkelerinin başına güreşte başarı kazanmış, öğretmeyi bilen, otoriter ve okur yazar kişiler getirilirdi. "şeyh" denilen bu kimselerin, buralarda barınan ve kendilerine "derviş" adı verilen güreşçilerin tasavvuf ve tarikatla alakası yoktu. Günümüzün güreş kulüpleri durumunda olan tekkelerde şeyh ve ailesi, dervişler ve hizmetliler için ayrılmış mekân ve hücrelerle binaların dışında idman yapmaya müsait çimenlik bir meydan bulunurdu; kış idmanları genişçe bir kapalı mekânda yapılırdı. Osmanlı dönemi güreşçi tekkelerinin ikincisi Edirne'de I. Murad zamanında ve Evlîya Çelebi'ye göre Ali Paşa Çarşısı civarında kurulmuş (*Seyahatnâme*, III, 450-452, 461), üçüncüsü II. Murad tarafından Manisa'da yaptırılmıştı (Kahraman, *Cumhuriyete Kadar Türk Güreşi*, II, 17). Dördüncü tekke, fetihten sonra İstanbul'un Unkapanı civarındaki Atlatmataşı mevkinde inşa ettirilen Pehlivan Şücâ Tekkesi, beşincisi yine İstanbul'da Şebşafâ Kadın Camii civarında bulunan Pehlivan Demir Tekkesi'dir (*a.g.e.*, I, 450). II. Bayezid'in valiliği sırasında Amasya'da da bir güreşçi tekkesinin açılmış olması kuvvetle muhtemeldir. Ayrıca Bulgaristan'da Razgrad şehri yakınlarında XVI. yüzyılın ilk yarısında kurulan Demir Baba Tekkesi'ni de anmak gerekir (bk. DEMİR BABA TEKKESİ). Güreşçi tekkelerinin giderleri yaptırılanın bağladığı vakıf gelirlerinden karşılanırdı. İstanbul'daki tekkelerin pehlivanları belli günlerde saraya çağrılarak padişahın huzurunda Enderun pehlivanlarıyla güreştirilirdi. Bunun en bol örneği I. Abdülhamid zamanına rastlar. Güreşçi tekkeleri muhte-

III. Ahmed dönemindeki saray düğünlerinde yapılan bir huzur güreşini tasvir eden minyatür (*Surnâme-i Vehbî*, TSMK, III. Ahmed, nr. 3593, vr. 116*)

melen II. Mahmud döneminde Yeniçeri Ocağı'nın ilgasının (1826) ardından kapatılmıştır.

Huzur Güreşleri. Osmanlı padişahlarının huzurunda yapılan güreşler bu adla anılırdı. Tarihi oldukça eskiye giden bu güreşler daha ziyade düğün, bayram gibi şenliklerde, son zamanlarda ise **binış***lerde davul zurna eşliğinde yapılırdı. Güreş bitince padişah pehlivanlara ihsanlarda bulunurdu. II. Bayezid 1504 yılında Beşir Ahmed adlı pehlivana 3000, Süleyman adlı pehlivana ise 1500 kuruş vermişti; bunlardan birincisinin galip geldiği, diğerinin mağlûp olduğu anlaşılmaktadır. II. Ahmed, İbrâhim ve Selim adlı ikiz şehzadelerinin doğumları münasebetiyle bütün ülkede dört gün, dört gece şenlikler yapılması için ferman çıkarmış, ayrıca kendisi de Alay Köşkü'ne gelerek karşısındaki Sırıkmeydanı'nda davul zurna eşliğinde pehlivan güreşleri yaptırmıştı (Silâhdar, II, 681). Bunun örneklerini III. Ahmed zamanında Lâle Devri'nde de görmek mümkündür. Huzurda bazan vezirlerin maiyetinde bulunan, hatta dış ülkelere getirilen pehlivanlar da güreştirilirdi. Nitekim kendisi de iyi bir sporcu olan ve kapı halkı

ile leventlerinin hemen tamamını sporcularından oluşturan Kaptanıderyâ Küçük Hüseyin Paşa'nın maiyetindeki altı pehlivan saray pehlivanlarıyla güreşmiş, fakat hepsi de yenilmişti (TSMK, nr. E. 4819, D. 10749). Enderun'dan yetişen pehlivanlar arasında Zal Mahmud Paşa, Hattat Hasan Paşa, Deli Hüseyin Paşa, Melek Ahmed Paşa ve Hâfız Mehmed Paşa gibi ünlü devlet adamları da bulunmaktadır.

Güreş Çeşitleri. Tarih boyunca Türkler "karakucak, yağlı güreş, aba güreşi" adları altında güreşler yapmışlardır. Bunlardan tarihi çok eski olan ve kıran kırana yapılan karakucak güreşinde pehlivanlar, cinsel organlar dışında istedikleri yerden tutabilir ve istedikleri oyunu uygulayabilirler. Galibiyet için iki omuzun yere değdirilmesi şarttır. Ayrıca rakip kucağa alınarak üç adım taşınır ve eller yere değecek şekilde arka üstü düşürülür veya kispeti fazlaca yırtılırsa yenilmiş sayılır. Yağlı güreş, pehlivanların beli ve paçaları ipe bağlı meşin kispet giyerek ve zeytin yağı ile yağlanarak tuttukları güreş türüdür. Yağlı güreşte galibiyet için iki omuzun yere değdirilme şartı yoktur. Sırtı yere değdirmek, rakibin kispetini yırtmak veya çıkarmak, ayakları yukarı kaldırıp çivi gibi tutmak, pes ettirmek, ayakları yerden keserek bedeni havada tutmak, meydanı terkettirmek, kış üstü veya yan üstü düşürerek göbeği açtırmak (açık düşürmek) galibiyet için yeterlidir. Yağlı güreşte "deste, küçük orta, büyük orta, baş altı, baş" adları altında beş derece bulunur. Kırkpınar gibi kalabalık güreşlerde aynı derecede güreşecek çiftler ne kadar çok olursa olsun hepsi birden güreşir. Yenilenler meydanı terkeder, yenenler tekrar tutuşur ve güreş en arkaya kalan çiftin sonucu alınıncaya kadar devam eder. Daha çok Güney ve Güneydoğu Anadolu taraflarında yapılan aba güreşi adını pehlivanların giydikleri abadan alır. Önü düğmesiz olan bu üst giysisi belden bir kuşakla bağlanır. Güreşçiler altlarına uzun don veya şalvar giyerler. Tarihi çok eski olan bu Türk güreşinin Orta Asya'dan Hindistan'a, oradan da Çin'e ve Japonya'ya geçtiği söylenmektedir. Türk güreşlerinin hiçbirinde süre sınırı yoktur. Nitekim efsaneye göre, Kırkpınar güreşlerine adlarını veren kırk gaziden ikisi yenişemeyerek yorgunluktan ölmüş ve arkadaşları tarafından güreştikleri yere gömülmüştür.

Kırkpınar Güreşleri. Osmanlı döneminde saray dışında güreş müsabakaları daha çok panayırarda, bayram ve düğün şenliklerinde yapılır, son zamanlarda ise genellikle bir hayır kurumu yararına bu işi meslek edinmiş organizatörler tarafından düzenlenirdi. Panayır güreşlerinin en önemlisi, günümüzde Yunanistan sınırları içinde kalan Kırkpınar'da yapılırdı. Halen her yıl temmuz ayının ilk yarısında Edirne'nin Sarayıcı mevkiinde aynı adla düzenlenen güreşler eski geleniği devam ettirmektedir. Tarihi Orhan Bey zamanına kadar giden Kırkpınar güreşleri, rivayete göre Şehzade Süleyman Paşa ile (ö. 1357) Rumeli'ye geçen kırk gazi yiğidin o civarda güreşmesiyle başlamıştır. Kırkpınar güreşlerinin en önemli özelliği, "Kırkpınar ağası" denilen bir organizatör tarafından düzenlenmesidir. Güreşlerin yapıldığı son gün meydanlıclardan biri tarafından kucakta seyircilerin önünde dolaştırılan kuzuya en yüksek fiyatı veren kişi ertesi yılın Kırkpınar ağası olur. Ağa mart başından itibaren güreşçilere, konuklara ve seyircilere çağrılarda bulunur. İlk iki gün genellikle küçük boyların pehlivanları, son gün ise büyük orta, baş altı ve baş pehlivanlar güreşirler. Kırkpınar güreşleri

yağlı güreş tarzında ve bu türün kurallarına uygun olarak kıran kırana yapılır. Galip gelen başpehlivana altın kemer verilir ve üç yıl üstüste başpehlivanlığı elinde tutan kişi üçüncü yılın sonunda altın kemerin temelli sahibi olur. Bu güreşlerin önemli görevlilerinden biri, bütün güreşçileri özelliklerini söyleyerek yüksek sesle tanıtan ve dua yapan cazgıdır. Cazgırlar genellikle eski pehlivanlar arasından çıkar. Bu dualardan şahsa özel olmayanlarından biri şöyledir: "Hoş geldiniz, safâ geldiniz erler meydana / Şeref verdiniz zümrüt Kırkpınar'a / Besmele ile kispetleri çektiniz ince bele / Okudunuz üflediniz hazret-i pîre / Söğüt dalından odun olmaz / Moskof kızından kadın olmaz / Her ananın doğurduğundan pehlivan olmaz / Hey hey / Allah Allah illallah / Hayırlar gele inşallah / Pîrimiz Hamza Pehlivan / Aslımız neslimiz pehlivan / İki yiğit çıkmış meydâne / Biri birinden merdâne / Biri here, biri kare / İkinin de zoru pâre / Alta geldim diye yerinme / Üste çıktım diye sevinme / Alta gelirsen apis / Üste çıkarsan yapıs / Vur sarmayı künden den at / Gönder Muhammed'e salâvat / Seğirttim gittim pınara / Allah ikinizin de işini onara!"

Kırkpınar başpehlivanlığını en fazla elinde tutan güreşçi, "Gaddar" lakabıyla da anılan Kel Aliço olmuştur (yirmi altı yıl; Cumhuriyet dönemi başpehlivanlarının listesi için bk. *Büyük Larousse*, XI, 6719).

Bunlardan başka düğün, ramazan ve sirk güreşleri de vardı. Düğün sahibinin zenginliğine göre deste, ayak, orta ve baş boylarında olan düğün güreşleri düğünün ilk günü başlar ve son günü bitirdi. Her boya verilecek ödüller deve, tay, tosun, koç, keçi ve kumaş türünden olurdu. 1894 yılında Gelibolu Mevlî şeyhi Mustafa Dâniş'in oğlunu evlendirirken Çardak'ta yaptırdığı düğündeki güreşlere Koca Yûsuf, Adalı Halil, Kurtdereli, Katrancı ve Kara Ahmed gibi ünlüler katılmış, Kel Aliço da hakemlik yapmıştı. II. Abdülhamid'in izniyle 21 Şubat 1897 günü Kara Ahmed'in de katılımıyla başlayan ramazan güreşleri birkaç yıl sonra gelenek halini alarak daha ziyade Şehzadebaşı, Çemberlitaş, Kasımpaşa gibi yerlerde yapılmıştır. Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında bazı sirklerde de güreş müsabakaları düzenlenmiştir. 1910 yılı Ramazanında Kurtdereli Mehmed Pehlivan, Artidi Efendi'nin Taksim'deki çadır sirkinde "cihan

pehlivani" unvanını almış ve ertesi yıl aynı yerde düzenlenen güreşlere birçok ünlü güreşçi katılmıştır.

Osmanlı Türkiye'sinde "alafranga" adıyla anılan ilk minder güreşi, İstanbul'da XX. yüzyıl başlarında Beşiktaş Jimnastik Kulübü'nde yapılmış, gelişmesi ise Cumhuriyet döneminde, özellikle birçok dünya ve olimpiyat şampiyonumuzun çıktığı 1935-1951 yılları arasında olmuştur (geniş bilgi için bk. a.g.e., VIII, 4866-4867).

BİBLİYOGRAFYA :

Clauson, *Dictionary*, s. 747-748; BA, *Ruûs Defteri*, nr. 209, s. 84; TSMA, nr. E. 529, 4819, 8532, D. 10749; Buhârî, "Edeb", 102; Müslim, "Birr", 106-108; Ebû Dâvûd, "Libâs", 21; Tirmizî, "Libâs", 42; *Dede Korkut Kitabı* (nşr. Muharrem Ergin), İstanbul 1969, s. 61; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, VI, 341; Mehmed Halife, *Târîh-i Târîh-i Gilmânî*, İstanbul 1340, s. 25-26; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, I, 450, 583; II, 18; III, 450-452, 461; Abdî Paşa, *Vekâyî'nâme*, Millet Ktp., Ali Emîrî, nr. 409, vr. 96^a; Silâhdar, *Târîh*, I, 559; II, 681; Çelebizâde Âsım, *Târîh*, İstanbul 1282, s. 265; Taylesânizâde Hâfız Abdullah, *Târîh-i Lebîbâ*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2152/2, vr. 20^b-21^b; Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 172, 173; Hâfız Hızır İlyas, *Vekâyî-i Letâif-i Enderûn*, İstanbul 1276, tür.yer.; *Sicill-i Osmânî*, II, 99-100; İsmail Habib Sevük, *Türk Güreşi ve Elli Yıl Önce Garp Âlemindeki On Yıllık Türk Kasırgası*, İstanbul 1948; Eşref Şefik, *Tarihî Türk Güreşleri*, İstanbul 1953; Konyalı, *Konya Tarihi*, s. 611; Rakım Ertür, "Eski Kırkpınar", *Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı*, Ankara 1965, s. 297-302; Mesut Koman, "Anadolu Selçuklu Devleti Büyüklüklerine Ait Bazı Spor Aletleri", *VI. TTK Bildiriler*, Ankara 1967, s. 196-205; İbrahim İnce, *Osmanlı Türklerinde Güreş ve Güreşçilik* (lisans tezi, 1968), İÜ Ed.Fak. Tarih Seminer Kitaplığı, nr. 1203; Özdemir Nutku, *IV. Mehmet'in Edirne Şenliği*, Ankara 1972, s. 36, 43, 62, 102; Orhan Koloğlu, *Batı Kaynaklarına Göre Türk Güreşçilerinin Avrupa ve Amerika Güreşleri*, İstanbul 1972; M. M. Ahsan, *Social Life Under the Abbassids*, New York - London 1979, s. 259; Ahmet Turan, *İslâmiyette Spor ve Önemî*, Ankara 1985, s. 16-17; Âtîf Kahraman, *Cumhuriyete Kadar Türk Güreşi*, Ankara 1989, I-II; a.mlf., *Huzur Güreşleri* (baskı yeri ve yılı yok), tür.yer.; a.mlf., *Osmanlı Devletinde Spor*, Ankara 1995, s. 105-188; Mustafa Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid bin Velid*, İstanbul 1990, s. 91; Abdülhay el-Kettânî, *et-Terâtibü'l-idâriyye* (Özel), I, 304; II, 92-96, 316-318, 363-366; III, 176; İsmail H. Uzünçarşılı, "Osmanlı Sarayında Ehl-i Hıref Defteri", *TTK Belgeler*, XI/15 (1981-86), s. 23, 60; Özbay Güven, "Türklerde Pehlivanlık", *TDA*, sy. 56 (1988), s. 51-59; Özcan Mert, "II. Abdülhamid, Güreş ve Güreşçiler", *Ondokuzmayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, sy. 6, Samsun 1991, s. 163-173; Fethi Tevetoğlu, "Güreş", *TA*, XVIII, 209-220; "Güreş", *Büyük Larousse*, İstanbul 1986, VIII, 4865-4868; "Kırkpınar Güreşleri", a.e., XI, 6719-6720; Cem Atabeyoğlu, "Güreş", *DBİst.A*, III, 454-455.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

Avrupa'ya giden ilk Türk güreşçilerinden Filiz Nurullah ve Kara Osman (Âtîf Kahraman, s. 180)

